

Robert Dziembowski

Podstawy prawne swobody wypowiedzi oraz możliwości jej ograniczania

---

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 5, 172-184

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Robert Dziembowski

Podstawy prawne swobody wypowiedzi oraz możliwości jej ograniczania

Słowa kluczowe: wolność wypowiedzi, swoboda wypowiedzi, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, dobra osobiste, cześć, prywatność, cenzura

Key words: freedom of speech, Court of Justice of the European Union, personal goods, privacy, censorship

Dynamiczny rozwój środków masowego komunikowania jest możliwy dzięki istnieniu swobody wypowiedzi. Prawo każdego człowieka do posiadania własnych poglądów, ale również do otrzymywania i rozpowszechniania informacji, stanowi podstawę rozwoju demokratycznego społeczeństwa. Można założyć, że bez wolności wypowiedzi nie może istnieć jakiegokolwiek w pełni demokratyczne państwo. Istnienie zasady wolności wypowiedzi zostało zagwarantowane licznymi przepisami prawa, zarówno międzynarodowego, jak i wewnętrznego poszczególnych państw. Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie unormowań zawartych w najważniejszych aktach o zasięgu międzynarodowym oraz regulacji obowiązujących w wybranych konstytucjach europejskich.

Regulacje ponadnarodowe

Analizy przepisów regulujących wolność wypowiedzi nie można rozpocząć bez zaakcentowania znaczącego wkładu Organizacji Narodów Zjednoczonych¹. 10 grudnia 1948 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ uchwaliło Powszechną deklarację praw człowieka. Choć deklaracja ta nie ma mocy prawnie wiążącej (nie jest umową międzynarodową), ma jednak ogromne znaczenie moralne i polityczne. Określa cele i wartości popierane przez ONZ i jest pierwszym dokumentem międzynarodowym zawierającym tak kompleksowy katalog praw jednostki. O prawie do wolności poglądów i wypowiedzi stanowi jej art. 19. Według tej regulacji każdy człowiek ma prawo do posiadania niezależnej opinii, jej poszukiwania, otrzymywania i swobodnego jej rozpowszechniania wszelkimi możliwymi środkami².

---

¹ 26 czerwca 1945 roku podczas konferencji w San Francisco podpisano Kartę Narodów Zjednoczonych. Na jej mocy powołano do życia Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ). Por. *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, Warszawa 1996, s. 670.

² Tekst Powszechnej deklaracji praw człowieka zaczerpnięty z: R. Kuźniar, *Prawa człowieka*, Warszawa 2004, s. 106.

Brak mocy wiążącej Powszechnej deklaracji praw człowieka spowodował, że na forum ONZ prowadzono prace nad umową międzynarodową poświęconą prawom człowieka. Działania te zakończyły się uchwaleniem przez Zgromadzenie Ogólne 16 grudnia 1966 roku Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych³. W art. 19 Paktu zagwarantowane zostało prawo do posiadania własnych poglądów i prawo do swobodnego wyrażania opinii (to znaczy poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji), bez względu na granice państwowe i w jakiegokolwiek formie (to jest ustnie, pisemnie, drukiem, w postaci dzieła sztuki oraz w jakikolwiek inny sposób)⁴.

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych zawiera również pewne ograniczenie wolności wypowiedzi, ze względu na ochronę czci, dobrego imienia człowieka oraz jego życia prywatnego. Przepis art. 17 Paktu stanowi, że „nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinne, dom czy korespondencję ani też na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię”. Prawo do ochrony czci człowieka jest dobrem osobistym podlegającym ochronie w demokratycznym systemie prawnym⁵.

Zgodnie z postanowieniami Paktu powołany został do życia Komitet Praw Człowieka (art. 28 i kolejne Paktu)⁶. Przewidziane są trzy możliwości kontroli praw i wolności gwarantowanych w Pakcie. Po pierwsze, państwa, które ratyfikowały Pakt, zobowiązane są do przedkładania sprawozdań ukazujących realizację praw przewidzianych w Pakcie oraz postępu w korzystaniu z tych praw. Sprawozdania składane są w ciągu roku od wejścia w życie Paktu w danym państwie oraz na każde wezwanie Komitetu (art. 40 Paktu).

Po drugie, istnieje możliwość złożenia skargi państwowej. Jest ona jednak możliwa jedynie wówczas, gdy zarówno państwo skarżące, jak i państwo skarżone uznały kompetencję Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania skarg (art. 41 Paktu)⁷.

³ Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych wszedł w życie 23 marca 1976 roku, po uzyskaniu odpowiedniej liczby ratyfikacji (35). Wraz z Paktem w 1976 roku wszedł w życie również Protokół fakultatywny (czyli opcyjny, uchwalony w 1966 roku), w którym, z braku możliwości automatycznego stosowania postanowień Paktu, przewidziano skargę indywidualną przeciwko państwu naruszającemu jakiegokolwiek z praw zawartych w Pakcie. Zob. *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, red. J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J.A. Rybczyńska, Zakamycze 2004, s. 62.

⁴ R. Bartoszcze, *Gwarancje wolności wypowiedzi w Europie Zachodniej*, Kraków 1995, s. 16.

⁵ Patrz orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 19 czerwca 1992 roku, sygn. Akt U 6/92, w: *Konstytucja III RP w tezach orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, red. M. Zubik, Warszawa 2008, s. 259.

⁶ Komitet Praw Człowieka składa się z osiemnastu członków, którzy są wybierani i pełnią funkcje we własnym imieniu. Członkowie Komitetu wybierani są na czteroletnią kadencję na posiedzeniu państw-członków Paktu, spośród przedstawionych przez te kraje kandydatów. Por. R. Kuźniar, dz. cyt., s. 106.

⁷ Polska zadeklarowała akceptację kompetencji Komitetu do rozpatrywania skarg państwowych 21 listopada 1990 roku. Zob. *Prawa człowieka. Zarys...*, s. 65.

Po trzecie, wprowadzona została możliwość składania skargi indywidualnej (konieczna jest wcześniejsza ratyfikacja Protokołu opcyjnego do Paktu praw obywatelskich i politycznych). Skargę taką może złożyć każda osoba, której zdaniem państwo-strona naruszyło jakiekolwiek z praw i wolności zawartych w Pakcie. Skarga może być złożona tylko wtedy, gdy zostaną wyczerpane wszelkie możliwe środki odwoławcze przewidziane prawem krajowym. Należy zauważyć, że Komitet nie zajmuje się skargami będącymi przedmiotem rozstrzygnięcia w innych upoważnionych do tego międzynarodowych podmiotach. Państwo, przeciwko któremu wniesiono skargę, ma obowiązek złożyć w ciągu 6 miesięcy wyjaśnienia w przedmiocie zgłoszonych przeciwko niemu zarzutów. Komitet po rozpatrzeniu sprawy powiadamia osobę zainteresowaną oraz państwo-stronę o własnych ustaleniach (państwa te stosują się do ustaleń Komitetu)⁸.

W regionalnych systemach ochrony praw człowieka niezwykle ważną rolę odgrywa system stworzony przez Radę Europy⁹. Jedną z najważniejszych konwencji tej organizacji jest Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zwana skrótowo Europejską konwencją praw człowieka [dalej: EKPCz], która została podpisana 4 listopada 1950 roku w Rzymie, a zaczęła obowiązywać 8 września 1953 roku. Rzeczpospolita Polska ratyfikowała Konwencję 19 stycznia 1993 roku¹⁰.

O istocie EKPCz przesądza oparty na modelu sądowym mechanizm kontrolny (podlegał on w ciągu wielu lat funkcjonowania licznym modyfikacjom). Ostatecznie 1 listopada 1998 roku rozpoczął działalność stały Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekający w Strasburgu¹¹.

⁸ R. Kuźniar, dz. cyt., s. 108.

⁹ Radę Europy utworzyło 5 maja 1949 roku dziesięć państw Europy Zachodniej (Belgia, Dania, Francja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania i Włochy). Rada Europy ma opierać się na wspólnocie wartości: demokracji, rządów prawa i praw człowieka. W sierpniu 1949 roku do Rady Europy dołączyła Grecja i Turcja, a w kolejnym roku Islandia i Niemcy. Następnie do Rady przystąpiły: Austria (1956), Cypr (1961), Szwajcaria (1963), Malta (1965), Portugalia (1976), Hiszpania (1977), Lichtenstein (1978), San Marino (1988), Finlandia (1989), Węgry (1990), Polska (1991), Bułgaria (1992), Czechy, Estonia, Litwa, Rumunia, Słowacja, Słowenia (wszystkie w 1993), Andora (1994), Albania, była Jugosłowiańska Republika Macedonii, Łotwa, Mołdawia, Ukraina (1995), Chorwacja, Rosja (1996), Gruzja (1999), Armenia, Azerbejdżan (2001), Bośnia i Hercegowina (2002), Federacyjna Republika Jugosławii (2003), Monako (2004) i Czarnogóra (2007). Obecnie członkami Rady Europy jest 47 państw. Por. I.C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Zakamycze 2006, s. 17.

¹⁰ I.C. Kamiński, *Media w europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, w: *Prawo mediów*, red. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak, Warszawa 2005, s. 33–34.

¹¹ Początkowo do kontrolowania postanowień EKPCz powołane były: Europejska Komisja Praw Człowieka, Europejski Trybunał Praw Człowieka oraz Komitet Ministrów Rady Europy. Do 31 października 1998 roku uruchomienie procedury kontrolnej następowało przez złożenie skargi indywidualnej bądź państwowej do Sekretarza Generalnego Rady, który przekazywał skargę do Komisji Praw Człowieka. Komisja badała, czy skarga spełnia warunki dopuszczalności do rozpatrzenia. W przypadku uznania skargi za dopuszczalną Komisja ustalała fakty i podejmowała próbę ugodowego rozstrzygnięcia sprawy. Po nieskutecznej próbie ugody Komisja formułowała raport zawierający opinię w sprawie naruszenia Konwencji i przekazywała

Od 1 maja 1993 roku ma on prawo do rozpatrywania skarg przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej (Konwencja stanowi część polskiego porządku prawnego). Przed wniesieniem skargi do Trybunału trzeba skorzystać ze wszystkich środków prawnych dostępnych w danym państwie (wymóg wyczerpania drogi krajowej)¹².

Zgodnie z art. 10 EKPCz każda osoba ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Jednakże Konwencja przewiduje możliwość wprowadzenia przez państwo wymogu uzyskania zezwoleń na prowadzenie działalności radiowej, telewizyjnej czy kinematograficznej¹³. Korzystanie ze swobody wypowiedzi łączy się z obowiązkami i odpowiedzialnością. Ustęp 2 EKPCz stanowi, że:

korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowniej¹⁴.

Wolność wyrażania opinii nie jest wolnością absolutną. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych, korzystanie z wolności wypowiedzi łączy się z odpowiedzialnością i z obowiązkami. Podstawę ograniczenia swobody wypowiedzi ze względu na ochronę czci i dobrego imienia człowieka stanowi wystąpienie łącznie dwóch przesłanek. Pierwszą jest istnienie, w przepisach prawa

---

go Komitetowi Ministrów (w drodze między Komisją a Komitetem sprawa mogła być przekazana Europejskiemu Trybunałowi Praw Człowieka i w tym przypadku wyrok wiążący wydał Trybunał). Komitet Ministrów decydował o tym, czy naruszono Konwencję większością kwalifikowaną 2/3 głosów. Por. M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009, s. 27–28.

¹² Obok wymogu wyczerpania drogi krajowej, pokrzywdzony powinien podnieść w postępowaniu krajowym zarzut naruszenia prawa gwarantowanego przez EKPCz (bez konieczności powoływania się na konkretny artykuł Konwencji – gdyż wystarczy, że pokrzywdzony powoła się na prawo objęte ochroną Konwencji lub na dotyczące tego samego prawa przepisy prawodawstwa krajowego). Skarga może zostać wniesiona w ciągu 6 miesięcy od daty wydania ostatecznego prawomocnego orzeczenia. Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpatruje skargi w Izbie (w składzie 7 sędziów) bądź, gdy sprawa może rodzić poważne problemy dotyczące interpretacji Konwencji, w Wielkiej Izbie (w składzie 17 sędziów). Strona może wnioskować, po wydaniu orzeczenia przez Izbę, o ponowne rozstrzygnięcie sprawy przed Wielką Izbą. Orzeczenia Trybunału zapadają większością głosów i są ostateczne. Por. I.C. Kamiński, *Media w europejskiej konwencji...*, s. 33–36.

¹³ R. Kuźniar, dz. cyt., s. 481–482.

¹⁴ Tekst EKPCz za: L. Leszczyński, B. Liżewski, *Ochrona praw człowieka w Europie. Szkic zagadnień podstawowych*, Lublin 2008, s. 97.

krajowego, wcześniej znanego i już obowiązującego ograniczenia, a drugą konieczność ingerencji w demokratycznym społeczeństwie. W pierwszej z przesłanek wystarczy ustalić istnienie ograniczenia w obowiązującym prawie. Większy problem dotyczy przesłanki konieczności ingerencji w demokratycznym społeczeństwie – jest pozostawiona weryfikacji i uznaniu sądu orzekającego w konkretnej sprawie¹⁵.

Należy jednak zauważyć, że interpretacja art. 10 EKPCz nie może się odbywać przez pryzmat ograniczeń. Zasadą ww. artykułu jest wolność wypowiedzi i można ją umniejszać tylko w wyjątkowych, wąsko interpretowanych przypadkach¹⁶. Istota swobody wypowiedzi została zawarta w orzeczeniu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu w sprawie Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii¹⁷. Trybunał wskazał, że gwarantem przestrzegania Konwencji są przede wszystkim kraje członkowskie, a kontrola organów konwencyjnych ma charakter uzupełniający (ma miejsce wyłącznie po wyczerpaniu przez pokrzywdzonego wszystkich instrumentów prawnych służących ochronie swobody wypowiedzi w jego kraju. Ponadto Konwencja pozostawia krajom członkowskim pewien margines swobody ocen.

¹⁵ L. K. Jaskuła, *Prawo do dobrego imienia a wolność prasy*, Warszawa 2008, s. 62.

¹⁶ I. C. Kamiński, *Media w europejskiej konwencji...*, s. 38.

¹⁷ „Richard Handyside był właścicielem otwartej w 1968 roku londyńskiej firmy wydawniczej »Stage 1«. [...] Handyside zapowiedział na dzień 1 kwietnia 1971 roku pojawienie się na rynku *Małego czerwonego podręcznika*. Był to angielski przekład książki Sorena Hansena i Jespera Jensena. [...] Egzemplarz angielskiego wydania [...] był przeznaczony dla dzieci i młodzieży od 12 do 18 lat. Składał się z wprowadzenia zatytułowanego »Wszyscy dorośli są papierowymi tygrysami« oraz z rozdziałów: »Edukacja«, »Uczenie się«, »Nauczyciele«, »Uczniowie«, »System«. Rozdział o uczniach zawierał dwudziestosześciostronicową część dotyczącą seksu, w którym znajdowały się następujące podrozdziały: »Masturbacja«, »Orgazm«, »Stosunek i petting«, »Środki antykoncepcyjne«, »Brzydkie sny«, »Menstruacja«, »Molestujący dzieci albo brzydcy starsi panowie«, »Pornografia«, »Impotencja«, »Homoseksualizm«, »Normalne i nienormalne«, »Choroby weneryczne«, »Aborcja«, »Legalna i nielegalna aborcja«, »Metody aborcji«, »Adresy, gdzie można uzyskać poradę lub pomoc w sprawach związanych z seksem«. [...] 30 marca, po otrzymaniu licznych skarg, prokurator polecił policji wszczęcie dochodzenia. Dzień później sąd udzielił pozytywnej odpowiedzi na wniosek o przeszukanie pomieszczeń zajmowanych przez »Stage 1«. Nakaz wydany został pod nieobecność Handyside'a, lecz w zgodzie z procedurą przewidzianą przez angielskie prawo [...]. Nakaz wykonano w dniu jego wydania, zajmując tymczasowo 1069 egzemplarzy książki, towarzyszące jej wydaniu ulotki oraz plakaty, a także korespondencję związaną z publikacją i sprzedażą. [...] Pierwszego kwietnia, po uzyskaniu informacji, że dalsze egzemplarze znajdują się w siedzibie »Stage 1«, prokuratura ponownie wystąpiła o przeszukanie pomieszczeń wydawnictwa, jak również drukarni. Tego samego dnia zajęciu uległo 139 egzemplarzy książki w wydawnictwie, 20 uszkodzonych w drukarni, korespondencja dotycząca publikacji oraz matryce książki. Około 18 800 egzemplarzy było już jednak w obiegu; dostarczono je między innymi do szkół, które wcześniej złożyły zamówienia. [...] Sąd wskazał liczne fragmenty, które jego zdaniem uzasadniają przekonanie, że publikacja zmierzała do »deprawacji i zepsucia«. [...] Sąd doszedł do wniosku, że wartość cennych fragmentów książki nie równoważy tego, co stanowi »tendencję do deprawacji i zepsucia«. Wydawca nie dowiódł także, że jego postępowanie usprawiedliwione było dobrem publicznym. Do skazania doszło jedynie za czyny popełnione w Anglii i Walii, gdyż taki był terytorialny zakres prawa o obscenicznych publikacjach” (I. C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach...*, s. 31–37).

W społeczeństwie demokratycznym ochronie podlegają nie tylko poglądy i informacje przychylnie odbierane, ale także te, które oburzają, obrażają i budzą niepokój. Konieczność ingerencji państwa wymaga istnienia pilnej potrzeby społecznej, a racje uzasadniające zastosowanie konkretnego środka muszą być istotne i wystarczające. Relacja między użytym środkiem i uprawnionym celem powinna być proporcjonalna¹⁸. Ingerencja, która miała miejsce w sprawie Handyside'a, polegająca na ukaraniu wydawcy grzywną i zajęciu egzemplarzy książki uznanej za obsceniczną, była usprawiedliwiona potrzebą ochrony moralności. Trybunał zauważył, że nie jest możliwe znalezienie w prawach państw członkowskich Konwencji jednolitej europejskiej koncepcji moralności. Zatem władze krajowe są z zasady w lepszej sytuacji niż międzynarodowy sędzia, aby wydać opinię o treści wymagań i konieczności stosowania kar czy ograniczeń¹⁹.

Drugie ważne orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w Strasburgu, dotyczące swobody wypowiedzi, zapadło w sprawie Sunday Times przeciwko Wielkiej Brytanii²⁰. Sędziowie Trybunału zauważyli, że pojęcie „prawo” nie może być ograniczone wyłącznie do kontynentalnego rozumienia tego słowa (prawo jako synonim prawa stanowionego). W skład pojęcia „prawo” wchodzi również prawo stanowione przez sądy (*common law*). Trybunał stwierdził ponadto, że państwa członkowskie nie mogą „ła-

¹⁸ Tamże, s. 44–45.

¹⁹ I.C. Kamiński, *Media w europejskiej konwencji...*, s. 37.

²⁰ „W latach 1958–61 »Distillers Company (Biochemicals) Ltd.« produkowała w Wielkiej Brytanii na licencji lek pochodzący z Niemiec. Zawierał on składnik znany jako thalidomid. Lek przepisywany był jako środek uspokajający, w szczególności kobietom w ciąży. W 1961 roku grupa kobiet biorących farmaceutyk urodziła dzieci z poważnymi deformacjami. [...] Między 1962 a 1966 rokiem rodzice 70 dzieci wnieśli pozwy przeciwko brytyjskiemu producentowi oraz dystrybutorowi leku. Zarzucili spółce zaniedbania. [...] Spółka obiecała w lutym 1968 roku, że przeznaczy »znaczącą sumę« na pokrycie wszystkich roszczeń. Do 1971 roku toczyło się łącznie 389 spraw. Obie strony zainteresowane były osiągnięciem pozasądowego porozumienia. »Distillers« rozpoczęła negocjacje od propozycji powołania dobroczynnego funduszu powierniczego (trust), który miał objąć wszystkie sprawy z wyjątkiem już zakończonych orzeczeniami. [...] We wrześniu 1972 roku ugoda została zawarta. Powstał fundusz, na którego koncie znalazło się 3,25 miliona funtów. W październiku spodziewano się zatwierdzenia porozumienia przez sąd. [...] Dnia 24 września 1972 roku w »Sunday Times« ukazał się artykuł omawiający warunki porozumienia. Nosił on tytuł *Nasze thalidomidowe dzieci: powód do narodowego wstydu*. Artykuł zawierał następujący fragment: »Sprawa thalidomidowych dzieci rzuca hańbę na 'Distillers' [...] W pewnych okolicznościach trzymanie się litery prawa stanowi naruszenie praw innych osób. Zaproponowana kwota ugody w wysokości 3,25 miliona funtów rozłożona jest na 10 lat. Nie robi to wrażenia w porównaniu z ubiegłorocznym dochodem spółki, który przed opodatkowaniem był równy 64,8 miliona funtów, czy jej majątku wartym 421 miliona. Bez konieczności przyznawania się do winy 'Distillers' może i powinna przemyśleć całą sprawę ponownie«. W przypisie do materiału dziennik zapowiedział, że niebawem opublikuje artykuł badający przyczyny tragedii. Po ukazaniu się artykułu z 24 września »Distillers« zwróciła się do prokuratora generalnego z sugestią, że druk tekstu był ingerencją w trwające rokowania, a tym samym stanowił obrazę sądu. Po wyjaśnieniach prokurator uznał, że nie ma potrzeby wszczynać postępowania o obrazę sądu. Na wniosek »Distillers« postanowił jednak równocześnie zwrócić się do sądu, by ten zbadał, czy publikacja zapowiedzianego artykułu nie będzie naruszeniem prawa. Dnia 17 listopada 1972 roku sąd zakazał [...] publikacji. Zakaz publikacji obowiązywał do 23 czerwca 1976 roku” (I.C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach...*, s. 46–52).

two” powoływać się na ograniczenia wolności wypowiedzi przewidziane przez EKPCz (punktem wyjścia wykładni musi być uznanie zasady swobody wypowiedzi za dominującą). Prawo powinno być adekwatnie dostępne (zainteresowany musi posiadać w danym przypadku wskazówkę, jakie reguły zostaną wobec niego zastosowane) oraz wystarczająco precyzyjne dla adresata, aby mógł on regulować swoje zachowanie czy przewidywać konsekwencje prawne własnych działań²¹.

Najważniejszą sprawą zaznaczoną orzeczeniem Trybunału w sprawie *Sunday Times* przeciwko Wielkiej Brytanii było uznanie szczególnej roli prasy w demokratycznym społeczeństwie (należy to odnieść do wszystkich mediów). Prasa dostarcza bowiem informacji oraz opinii w sprawach stanowiących przedmiot publicznego zainteresowania. Umożliwia ona kształtowanie poglądów i sprzyja pożądanemu funkcjonowaniu instytucji publicznych. Prawo prasy do przekazywania wiadomości i poglądów oznacza także prawo opinii publicznej do ich otrzymywania. Z tego powodu każda ingerencja w swobodę wypowiedzi musi być przez właściwe władze należyście umotywowana²².

W późniejszych orzeczeniach Europejski Trybunał Sprawiedliwości dokonał dalszego uszczegółowienia praw i obowiązków wypływających z art. 10 EKPCz.

Regulacje konstytucyjne

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku znajdują się liczne uregulowania mające na celu zapewnienie realizacji szeroko rozumianej wolności wypowiedzi²³.

Już w pierwszym rozdziale Konstytucji została wymieniona, wśród najważniejszych zasad ustrojowych (norm zasadniczych, fundamentalnych dla funkcjonowania demokratycznego państwa) gwarancja wolności prasy. Artykuł 14 Konstytucji stanowi, że „Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu”. Zasada wyrażona w ww. artykule posiada istotne znaczenie dla zapewnienia polskim obywatelom świadomego i czynnego udziału w realizacji władzy państwowej²⁴. W demokratycznym państwie prawnym istnienie wolnych mediów umożliwia obywatelom wymianę opinii na temat wspólnego dobra, jakim niewątpliwie jest Rzeczpospolita, oraz ułatwia im dostęp do dóbr kultury²⁵.

²¹ I. C. Kamiński, *Media w europejskiej konwencji...*, s. 38–39.

²² I. C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach...*, s. 62–63.

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku (DzU nr 78, poz. 483).

²⁴ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 22; zob. również: J. Sadowski, *Konflikt zasad – ochrona dóbr osobistych a wolność prasy*, Warszawa 2008, s. 261–262.

²⁵ P. Sarnecki, *Regulacja problematyki środków społecznego przekazu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Prawo mediów*, s. 19.

Dyspozycja zawarta w art. 14 Konstytucji wymaga od organów państwowych zapewnienia wolności mediów, co oznacza, że organy te nie mogą pozostawać bierne. Władze nie mogą zakazywać działalności medialnej określonym podmiotom, aktywnie ingerować w ich funkcjonowanie czy też krępować stawianymi przez siebie wymaganiami. Ponadto organom państwa nie wolno zobowiązywać dysponentów określonych mediów do otwarcia strony internetowej, powołania tytułu prasowego, założenia stacji telewizyjnej czy radiowej. Władze nie mogą także zakazywać czy nakazywać rozpowszechniania danych treści czy wskazywać sposób zarządzania mediami przez ich właścicieli (mogą jednak istnieć wyjątki konstytucyjne, na przykład ograniczenia wynikające z art. 13 Konstytucji)²⁶.

Wolność wypowiedzi została zagwarantowana w art. 54 Konstytucji. Przepis ten w ustępie pierwszym stanowi, że „każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji”. Zatem Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej obejmuje ochroną wolność wyrażania poglądów za pomocą wszelkich możliwych sposobów komunikacji, wolność rozpowszechniania informacji (tak własnych, jak i cudzych) oraz wolność pozyskiwania informacji (co oznacza możliwość jej poszukiwania zarówno w krajowych, jak i zagranicznych źródłach informacyjnych)²⁷.

Artykuł 54 Konstytucji gwarantuje nie tylko samą wolność posiadania poglądów, ale także prawo do ich uzewnętrzniania. Każdy człowiek może oczywiście nieuzewnętrzniać własnych poglądów i nie można go do ich ujawnienia zmusić. Sama wolność posiadania poglądów jest sferą zachowań ludzkich, która nie nadaje się do prawnego uregulowania²⁸.

Powyższy przepis obejmuje także, w ramach pojęcia wolności słowa, kwestię pozyskiwania oraz rozpowszechniania informacji. Należy zauważyć, że wolność pozyskiwania informacji została w Konstytucji uzupełniona o prawo żądania informacji od organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (art. 61 Konstytucji), a także o prawo do informacji o stanie środowiska (art. 74 ust. 3 Konstytucji)²⁹. Sam art. 61 Konstytucji nakłada obowiązek udzielania informacji o własnej działalności na wszystkie organy władzy publicznej, osoby i jednostki organizacyjne w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej, oraz osoby (tak fizyczne, jak i prawne³⁰), które gospodarują mieniem Skarbu Państwa lub mieniem komunalnym³¹.

²⁶ Tamże, s. 20–21.

²⁷ A. Frankiewicz, *Regulacja wolności wypowiedzi w polskim porządku prawnym*, w: *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 365.

²⁸ P. Sarnecki, *Regulacja problematyki środków...*, s. 26.

²⁹ E. Czarny-Drożdżejko, *Dziennikarskie dochodzenie prawdy a przestępstwo zniestawienia w środkach masowego komunikowania*, Zakamycze 2005, s. 33.

³⁰ Osobą fizyczną jest „w obowiązującym prawie każdy człowiek”. Osoba prawna to „podmiot stosunków cywilnoprawnych. Na gruncie kodeksu cywilnego z 1964 roku osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną” (R. Bombicki, *Prawo i ekonomia. Leksykon prawniczy*, Warszawa 2000, s. 181–182).

³¹ P. Sarnecki, *Regulacja problematyki środków...*, s. 27.

Wolność wypowiedzi została w Konstytucji zagwarantowana zakazem cenzury prewencyjnej środków społecznego przekazu oraz koncesjonowania prasy. Na podstawie art. 54 ust. 2 Konstytucji cenzura jakiegokolwiek środka społecznego przekazu czy koncesjonowanie prasy nie mogą być wprowadzone nawet na drodze ustawy. Polska ustawa zasadnicza uznaje zatem, że cenzura prewencyjna i koncesjonowanie prasy nie są konieczne w demokratycznym państwie prawnym. Przewidziano jednak możliwość wprowadzenia obowiązku uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie działalności radiowej czy telewizyjnej. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, w przeciwieństwie do cenzury prewencyjnej, nie zakazuje wcale cenzury represyjnej. Ten rodzaj cenzury funkcjonuje powszechnie w demokratycznych państwach na świecie³². Umożliwia ona zakazywanie publikacji określonych treści czy też pewnych obrazów na mocy wyroku sądowego. Podstawą orzeczenia cenzury represyjnej powinno być „przekonanie niezależnego sądu, iż swoboda w ujawnieniu określonych informacji doprowadzi do zagrożenia bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, życia, zdrowia i moralności, albo też spowoduje naruszenie wolności i praw innych”³³.

Wolność prasy jest jedną z „wolności politycznych”, które mogą doznawać ograniczeń z uwagi na konieczność zapewnienia jednostce wolności. Wolność prasy nie ma charakteru absolutnego i nie może przyjmować postaci niczym nieskrępowanej swobody działania³⁴.

Do najważniejszych ograniczeń zasady wolności wypowiedzi należy bezspornie obowiązek poszanowania dóbr osobistych³⁵ osób fizycznych i prawnych. Jednym z najważniejszych dóbr osobistych każdego człowieka jest cześć (niekiedy mówi się także o dobrej sławie czy dobrym imieniu). Cześć podlega ochronie konstytucyjnej – art. 47 stanowi, że „każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu”. Ochrona czci wiąże się z ochroną prawną dobrego imienia osoby fizycznej lub prawnej oraz godności osobistej jednostki przed rozpowszechnianiem wiadomości mogących konkretną osobę poniżyć w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania niezbędnego do wykonywania określonego zawodu lub działalności albo obrażenie jej słowami bądź innymi sposobami powszechnie uznanymi za obelżywe³⁶.

³² B. Przybyszewska-Szter, *Wolności i prawa osobiste*, w: *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. M. Chmaj, Zakamycze 2006, s. 133–134.

³³ A. Frankiewicz, dz. cyt., s. 368.

³⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z 12 listopada 2003 roku, V KK 52/03, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Kar i Wojskowa” 2004, nr 3, poz. 24.

³⁵ Dobra osobiste to „wartości o charakterze niemajątkowym, dotyczące osoby człowieka i działalności związanej z jego intelektem. Dobra osobiste są chronione przez prawo (na przykład artykuł 23 polskiego kodeksu cywilnego) i zalicza się do nich między innymi wolność, zdrowie, cześć, nazwisko, swobodę sumienia, wizerunek, tajemnicę korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukową, wynalazczą, artystyczną czy racjonalizatorską. Dobra te są w zasadzie niepozbawialne, chronione przez tak zwane prawa podmiotowe bezwzględne i nie podlegają dziedziczeniu” (M. Bombicki, dz. cyt., s. 182).

³⁶ B. Michalski, *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998, s. 44; zob. także: M. Zaremba, *Prawo prasowe. Ujęcie praktyczne*, Warszawa 2007, s. 172–185.

Naruszenie czci następuje najczęściej przez przedstawienie kogoś w ujemnym świetle (przez postawienie zarzutów nagannego postępowania w kontekście prawa, moralności czy etyki lub informowanie o pewnych poniżających cechach). Naruszenie czci można stwierdzić wyłącznie w sytuacji zidentyfikowania konkretnego adresata wypowiedzi. Nie musi to oznaczać jednak podania imienia i nazwiska osoby – wystarczy przedstawienie wizerunku bądź ukazanie okoliczności pozwalających osobom trzecim rozpoznać adresata³⁷.

Kolejnym dobrem osobistym, mogącym ograniczać zasadę wolności wypowiedzi, jest prawo do prywatności³⁸. Należy zauważyć, że dorobkiem doktryny jest skonstruowanie teorii sfer. Bazuje ona na założeniu, że zakres swobody rozpowszechniania informacji zależy od rodzaju tych informacji. Można wyróżnić trzy sfery. Do pierwszej zaliczamy wszystko to, co jest dostępne publicznie. Do drugiej sfery to, co jest prywatne. Trzecia sfera to sfera intymności³⁹.

Prawo do prywatności zostało ujęte w przytoczonym powyżej art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W swoim orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał, iż przedmiotem ochrony w ramach prawa do prywatności jest przede wszystkim autonomia informacyjna jednostki. Do elementów składających się na przedmiot ochrony (mając na uwadze polską doktrynę oraz orzecznictwo) można zaliczyć w szczególności życie rodzinne i osobiste jednostki, stosunki małżeńskie, tożsamość jednostki i przedstawianie jej w fałszywym świetle, sferę intymności, stan majątkowy (w tym dane dotyczące wysokości wynagrodzenia za pracę oraz informacje o stanie zadłużenia), tryb i styl życia jednostki, jej zainteresowania oraz historię karalności⁴⁰.

Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że do spraw rodzinnych należą w szczególności informacje dotyczące stosunków pomiędzy małżonkami i innymi członkami rodziny, pomiędzy rodzicami a dziećmi oraz charakterystyka stosunków panujących w rodzinie. W orzecznictwie stwierdzono również, że do sfery prywatności trzeba zaliczyć informacje dotyczące stosunków małżeńskich (w szczególności zachowania i stosunek małżonków do siebie

³⁷ J. Barta, R. Markiewicz, *Szczególne obowiązki mediów*, w: *Prawo mediów*, s. 444.

³⁸ „Prywatność obejmuje następujące dobra składowe:

- 1) prywatność informacyjną, odnoszącą się do wszelkich informacji o danej osobie [...];
- 2) tajemnicę świata wewnętrznego jednostki, na którą składają się jej uczucia, przeżycia, stany psychiczne itp. Dotyczy ona również uczuć wobec innych osób [...];
- 3) osobistą przestrzeń i nietykalność cielesną, czyli obszar, z którym jesteśmy psychicznie (emocjonalnie) związani; niekoniecznie musi to być dom czy mieszkanie, może to być miejsce, w którym osoba aktualnie przebywa i które traktuje jako »swoje« [...];
- 4) sferę autonomii zachowania, a więc sferę, w której jednostka pragnie postępować zgodnie z własną wolą. Sfera ta obejmuje również relacje z innymi ludźmi” (cyt. za: A. Mednis, *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Kraków 2006, s. 93–94).

³⁹ J. Barta, R. Markiewicz, *Szczególne obowiązki mediów...*, s. 447.

⁴⁰ J. Sieńczyło-Chlabicz, *Naruszenie prywatności osób publicznych przez prasę. Analiza cywilnoprawna*, Zakamycze 2006, s. 197; zob. także: I. Dobosz, *Prawo prasowe. Podręcznik*, Warszawa 2006, s. 234–235.

– są to między innymi wiadomości o znęcaniu się męża nad żoną, kłótniach małżeńskich, scenach zazdrości z powodu niewierności jednego z małżonków). Elementem prywatności są również dane dotyczące tożsamości osoby (wiek, nazwisko, miejsce zamieszkania, oznaczenie płci, numeru telefonu, zawodu, miejsca wykonywanej pracy). Trzeba zaznaczyć, że do sfery prywatności należą także okoliczności ze sfery intymnej (w orzecznictwie uznane zostało, że do takich okoliczności należą sprawy dotyczące związków intymnych i seksualności) oraz dane dotyczące wysokości uzyskiwanych dochodów, włączając w to wysokość pobieranego wynagrodzenia za pracę. Według orzecznictwa polskich sądów do sfery prywatności zaliczane są również sprawy dotyczące opisu trybu życia jednostki, zachowania się i postępowania wobec osób trzecich oraz okoliczności dotyczące śmierci osoby. Dane dotyczące karalności czy popełnionych przez jednostkę przestępstw także należą do sfery prywatności⁴¹.

Umieszczenie zapisów dotyczących wolności prasy oraz wolności wypowiedzi w polskiej konstytucji nie jest wyjątkowe. Wolności te znajdują się w wielu współczesnych ustawach zasadniczych państw. W Republice Czeskiej regulacja dotycząca wolności wypowiedzi znajduje się w art. 17 Karty podstawowych praw i wolności⁴². Przepis ten w ust. 1 stanowi, że „poręcza się wolność wypowiedzi i prawo do informacji”, a każdy człowiek ma prawo do wyrażania swoich poglądów w jakikolwiek możliwy sposób oraz do poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania idei i informacji, bez względu na granice państwowe (ust. 2). Cenzura jest niedopuszczalna (ust. 3), a wolność wypowiedzi oraz prawo do poszukiwania i rozpowszechniania informacji mogą być ograniczone w ustawie jedynie w sytuacji, gdy jest to niezbędne w demokratycznym społeczeństwie do ochrony praw i wolności innych osób, bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochrony zdrowia publicznego i obyczajności (ust. 4). Organy państwowe oraz organy samorządu terytorialnego są obowiązane do udzielania informacji o prowadzonej przez siebie działalności (ust. 5)⁴³.

W art. 20 Konstytucji Hiszpanii⁴⁴ uznano i poddano ochronie prawo do swobodnego wyrażania i rozpowszechniania myśli, idei i opinii za pomocą słowa, pisma lub jakiegokolwiek środka przekazu oraz do swobodnego przekazywania i otrzymywania prawdziwej informacji za pomocą jakiegokolwiek środka rozpowszechniania (ust. 1). Wolności te nie mogą podlegać cenzurze uprzedniej (ust. 2). Parlamentarna kontrola nad środkami masowego przekazu (podlegającymi państwu bądź innej instytucji publicznej) może

⁴¹ Tamże, s. 197–205.

⁴² 16 czerwca 1992 roku Czeska Rada Narodowa uchwaliła konstytucję Republiki Czeskiej. Weszła ona w życie 1 stycznia 1993 roku. Częścią porządku konstytucyjnego stała się Karta podstawowych praw i wolności, odziedziczona po Federacji Czesko-Słowackiej, przyswojona uchwałą Prezydium Czeskiej Rady Narodowej z 16 grudnia 1992 roku. Por. M. Kruk, *Konstytucja Czech*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000, s. 24–25.

⁴³ Tamże, s. 74.

⁴⁴ Król Hiszpanii Juan Carlos podpisał konstytucję 27 grudnia 1978 roku. Weszła ona w życie 29 grudnia 1978 roku. Por. T. Mołdawa, *Konstytucja Hiszpanii*, Warszawa 2008, s. 15.

być określona ustawą. Ustawa ma regulować również możliwość dostępu do środków masowego przekazu znaczącym grupom społecznym i politycznym, przy uwzględnieniu pluralizmu społecznego i różnorodności języków w Hiszpanii (ust. 3). Granicą ww. wolności jest prawo do czci, prywatności, własnego wizerunku, a także ochrony dzieci i młodzieży (ust. 4)⁴⁵.

Niemiecka ustawa zasadnicza reguluje prawo do swobody wypowiedzi w art. 5⁴⁶. W ust. 1 tego artykułu znajduje się zapis o prawie każdego człowieka do swobodnego wyrażania i rozpowszechniania własnych poglądów w słowie, piśmie i obrazie oraz do pozyskiwania bez przeszkód informacji ze źródeł powszechnie dostępnych. Zapewniona została wolność prasy oraz wolność informacji za pośrednictwem radia, telewizji i filmu. Konstytucja zakazuje również stosowania cenzury. W ust. 2 przewidziano możliwość ograniczenia praw określonych w ust. 1, gdy ograniczenia te wynikają z przepisów ogólnych ustaw, przepisów o ochronie młodzieży i prawa do czci osobistej⁴⁷.

W konstytucji rosyjskiej regulacja dotycząca swobody wypowiedzi znalazła się w art. 29⁴⁸. Zgodnie z nim każdemu człowiekowi gwarantuje się wolność myśli i słowa (ust. 1). Propaganda bądź agitacja rozpalaająca nienawiść i wrogość społeczną, rasową, narodową lub religijną jest niedopuszczalna. Zabronione jest również uprawianie propagandy wyższości społecznej, rasowej, narodowej, religijnej lub językowej (ust. 2). Konstytucja zakazuje zmuszania do ujawniania swoich opinii i przekonań albo do wyrażenia się ich (ust. 3). Zgodnie z ust. 4 każdy ma prawo do swobodnego poszukiwania, uzyskiwania, przekazywania, tworzenia i rozpowszechniania informacji w dowolny, zgodny z prawem sposób. W ust. 5 znalazła się gwarancja wolności środków masowego przekazu oraz zakaz cenzury⁴⁹.

Włoska konstytucja zawiera odniesienie do wolności wypowiedzi w art. 21⁵⁰. Zgodnie z tym artykułem wszyscy ludzie mają prawo swobodnego wyrażania swoich myśli za pomocą słowa, pisma i wszelkich innych środków rozpowszechniania. Prasa nie może być poddana koncesjonowaniu czy cenzurze. Konfiskata może nastąpić jedynie na mocy umotywowanego aktu władzy sądowej w razie popełnienia przestępstw, za które prawo prasowe wyraźnie ją przewiduje, albo w razie naruszenia jego przepisów przewidujących

⁴⁵ Tamże, s. 35.

⁴⁶ 23 maja 1949 roku została opublikowana Ustawa zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec. 24 maja konstytucja weszła w życie. Ustawa od momentu uchwalenia była wielokrotnie nowelizowana (do końca 2006 roku ogłoszono 52 ustawy zmieniające bądź uzupełniające zapisy tej konstytucji). Por. B. Banaszak, *Konstytucja Niemiec*, Warszawa 2008, s. 12, 32.

⁴⁷ Tamże, s. 39.

⁴⁸ Ustawa zasadnicza Federacji Rosyjskiej została przyjęta w ogólnonarodowym referendum 12 grudnia 1993. Por. A. Bosiacki, A. Kubik, *Konstytucja Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2000, s. 27.

⁴⁹ Tamże, s. 46–47.

⁵⁰ Tekst ustawy zasadniczej został promulgowany przez tymczasową głowę państwa 27 grudnia 1947 roku i 1 stycznia 1948 roku konstytucja Republiki Włoskiej weszła w życie. Por. Z. Witkowski, *Konstytucja Włoch*, Warszawa 2004, s. 11.

wskazanie osób odpowiedzialnych. W bezwzględnie nagłych sytuacjach, gdy nie ma możliwości podjęcia na czas działania przez władzę sądową, konfiskata prasy periodycznej może być dokonana przez urzędników policji sądowej. Muszą oni jednak zawiadomić w ciągu 24 godzin władzę sądową, która ma kolejne 24 godziny na zatwierdzenie konfiskaty (bez sądowego zatwierdzenia konfiskatę uważa się za uchyloną i pozbawioną wszelkich skutków). Konstytucja zakazuje wszelkich publikacji prasowych, przedstawień i innych wystąpień, które sprzeciwiają się dobrem obyczajom⁵¹.

Przedstawione powyżej regulacje dotyczące swobody wypowiedzi wyraźnie wskazują na wagę, jaką demokratyczne społeczeństwa przypisują wolności słowa. Świadczy o tym ranga aktów prawnych, tak międzynarodowych, jak i krajowych, zawierających zapisy gwarantujące wolność wypowiedzi.

Summary

The legal foundations of freedom of expression and its legal limitations

Without freedom of speech any fully democratic country can not exist. The existence of the principle of freedom of expression is guaranteed by numerous laws, both internationally and inside each country. This publication is intended to bring the regulation in most acts of international and regulations in some European constitutions. In the present paper its author discusses the principle of freedom of expression and legal constraints in the Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms and in the Polish constitution, the German constitution, the Italian constitution, the Czech constitution, the Spanish constitution and the Russian constitution.

---

⁵¹ Tamże, s. 62.